

ИЗПОВЕДТА КАТО КЪЩА

(разговори с Надя и Йоши Ямазаки в Дълбок дол)

ЛИДИЯ МАНОЛОВА
фотографии Йоши Ямазаки

Преди години, далече преди да имам и най-беглата идея, че ще започна да пиша за домове, къщи, архитектура, дизайн, ми попадна една книга, в която авторката разказваше за преместването си в ново място за живеене. Беше къща, някъде в Америка, изоставена и очакваща отново да се обживее. Не знаейки какво да прави и откъде да започне новия си живот, жената прекарваше дни и седмици в чуждото за нея пространство, изпадайки във все по-голяма неизвестност - вероятно по отношение на себе си. Един ден тя затвори очи и започна да говори на къщата - „коя си ти, какво искаш, кажи ми как да постъпя?“ Не помня името на книгата, но в този момент я затворих. Стори ми се глупаво и „писателско“, видя ми се фалшиво и даже, извинете, смешно. Не се сетих за този момент, докато един ден, работейки вече в списание за интериори, не започнахме да публикуваме текстове на българската писателка и психотерапевт Виргиния Захариева (тя после ги събра във великолепия сборник „Милостта на малките огледала“). В тях тя говореше за много неща, но най-вече за отношенията между човека и дома. Наскоро разговарях пак с нея и тя между другото,

в разговора, обърка думите „книга“ и „къща“. „Често го правя, сигурно има някакъв по-дълбок смисъл това“, каза ми. И така аз пак се замислих за всичко, което по една или друга причина ме водеше към темата за връзката между човека и дома. Всичко, което не можеше, нямаше начин да бъде тема на статиите в списанието, в които описвах години наред домовете на хората. Дванайсет години с повече от сто и двайсет броя, по три-четири интериора във всеки. За мен бяха важни тези, в които влизях всеки месец - макар и само по време на снимките, за няколко часа, докато фотографът вършеше своята работа, опитвах да вляза в другото, не физическото пространство на дома, да усетя нещо, което няма да ми кажат нито архитектите, нито собствениците (ако изобщо ги имаше там). Трудна работа, имайки предвид как домът се „подготвя“ за снимките, как много често се „изчиства“ от всички следи на лично присъствие, за да остане чиста естетическата визия... (На това се дължи всеобщото мнение за съвременния интериор като „шоурум“, разбира се.) И така текстовете ми „танцуваха“ около клишетата за дома, често в безпомощен опит да стигнат до това, което истински ме интересува - защо Х е щастлив в този дом, защо У изглежда напрегнат и неудовлетворен, защо Z влага толкова средства в скъпо обзавеждане и технологични иновации само за да бъде колкото може повече време по-далече от него? Защо някой ни прави сладкиши или ни пече хляб и нарежда масата, а другаде няма дори чаша вода да изпиеш? Защо някои домове те приютяват и „не искаш да си тръгнеш“, други - точно обратното? И така, тъй като най-често собствениците не присъстваха там, аз се опитвах да разговарям на свой ред с тези пространства. Някои бяха бърбиви, но нямаха какво да кажат, други - мълчаливи и притихнали, трети викаха, но не успяваха да кажат нещо съществено. Най-добре чувствах къщите на село - възстановени, наследени или скоро построени, те като че ли поемат от непринуденото присъствие на природата наоколо и някак не можеха да бъдат фалшиви. И не е изненада, че там и хората - собствениците, ставаха други - по-спокойни, не толкова настръхнали по отношение на това „нали няма да се разбере къде е“, „без имена и професии, моля“ и прочее уговорки. На село персоналността се връща, нуждата от анонимност е безсмислена, разказите стават естествени, къщата и човекът са по-деликатни и леки. С такива мисли пътувах преди две години към къщата на Надя и Йоши Ямазаки в село Дълбок дол в Балкана. Без фотограф, с двама приятели - архитекти, и без да познавам добре собствениците, водена от толкиновското име на мястото, от търсенето

на сянка за духа в изнурителната юлска жега и не на последно място - от няколкото снимки, публикувани във фейсбук страницата на Надя. Йоши и Надя Ямазаки са архитекти - това също ми беше интересно, както и фактът, че къщата е на повече от сто години и те я възстановяват сами. Дотук нищо толкова странно или непознато - у нас вече имаше екокъщи, измазани с пръст и слама, бяхме публикували няколко такива. Не знам дали интригата „японски архитект прави къща в троянския Балкан“ беше на първо място, но усещането, че ще срещна нещо по темата за връзката между човека и дома - отново, за трети път, беше там. Сега, две години по-късно, при поредната ми среща и разговор на кафе с Надя и Йоши, то се затвърждава все повече. Докато „къщичката“, както я нарича Надя, тъне под дълбокия сняг на Дълбок дол, ние се връщаме към онова лято на чардака с гледка към двора и плевнята, към разказа на Йоши за месеците и годините, прекарани в работа по къщата, към самотните му диалози с нея, към просветленията и отговорите, които получава, към нещата, които предстоят - защото тя не е завършена. Точно както човекът не е завършен и минава от един стадий на живота си в друг, запазвайки вътрешната си същност, истинското си „аз“, но променяйки го непрекъснато във времето - с новите места, които обитаваме, винаги се проявява някаква нова част от нас. Може би защото това не е лесен процес, Йоши го нарича „Моята борба: Архитектурен експеримент в Балкана“ (статия в сп. „Абитаре“, 2012 г.).

И така, къщата в Дълбок дол за мен се превърна в метафора на дълбоката връзка на човека с дома. От срещата ми с нея и собствениците ѝ ми остана усещането за взаимност - те правят нея, тя прави тях. Не знаех дали това е просто носталгичен спомен от онова лято, докато не чух Надя по телефона да ми казва „Сутрин се събуждам с мисълта за нея, тя е част от нас“. После, докато пием капучино в софийско кафене, Йоши най-ненадейно се засмива: „Познавам я по-добре от тялото си - не знам къде са ми артериите например, но знам всеки болт, кабел, елемент в тази къща“. Искан да ми разкаже повече - докъде стигна сега, какво предстои, и той ми показва снимка на квадратен малък прозорец с цъфнали ябълкови клонови в него. После - друг квадрат от светлина, отражения. Говори за светлината като основен материал за архитектурата. За месеците, които е прекарал „като монах“ в самота и мълчание сред стените, измазани с пръст, без отопление и вода. За нощите, които прекарва в стържени на стари греди. За писмото от майсторите зидари, което открива в

стената: „Днес, като рекох да си остава един спомен от мен, Лалю Цочев Гановски, при мене и моя другар Иван Стойков Чевдаров... Добър помен от мене...“ Датата е 21 ноември 1918. Какво усещаше, питам, какво беше чувството? Не се ли умори, отчая? „Не. Аз имах диалог с нея, докато бях там, сам, докато мислех какво да правя, откъде да тръгна.“ И какво ти каза тя? (вече въпросът не ми звучи толкова глупаво). „Къщата не говори. Тя е

устройството (device, казва мой), през нея чувствам това, което трябва - и основното е респект. Към историята ѝ, към миналото.“ Бих искала студентите по архитектура да чуят това, да го разберат. В лекция пред тях наскоро Йоши е говорил за къщата, но има усещането, че останал неразбран. „Те очакват чертежи, снимки в списание, а не мисли, чувства, мотиви.“ Докато в Япония проектът „Дълбок дол“ става известен и

печели наградата на най-голямото издателство за архитектура „Каджима“, в България работата по една селска къща не може да впечатли никого. Но ако старата къща не отговаря на тукашните представи за архитектурен проект - тя е автентична, много вярна на себе си, без да е носталгично красива, даже бих казала, непривлекателна с все още неизмазаните си стени, толкова по-великолепен е фактът, че тя продължава да трупа пластове върху миналото си, неочаквани дори за самите Йоши и Надя - плевнята в Дълбок дол се превръща в библиотека. Петнайсет хиляди тома книги на японски и английски език прекосяват земното полукулабо и пристигат от Токио в Дълбок дол - книги за история, архитектура, научни книги, ценни списания от 60-те години, огромно количество спомени, пристигнали в 256 сандъка. Събирани от бащата на Йоши през целия му живот, те са метафора на неизчезващата връзка с миналото, с родния дом, с близките. На това, че разстоянието и мястото нямат значение, че всичко може да бъде пренесено, преосмислено, преживяно отново. Докато отваря сандъците и подрежда книгите по безкрайните редици на етажерките под покрива на стогодишната плевня, Йоши си спомня детството си, преминало сред стени от книги, купчини от книги, които „понякога се сриваха като лавина“. Обещава на баща си, че ще се погрижи за тях, когато той си отиде и къщата в Токио - също. Мислил ли си някога, че ще имаш къща на село в България? Че ще я направиш сам, че ще я познаваш по-добре от тялото си? - „Не, не, всичко беше случайно“, казва мой. И веднага след това - „но няма нищо случайно всъщност“. Тези „случайности“, които ни водят към определени места, които се превръщат в предизвикателства към тялото и духа, най-често се оказват ключ към намиране на себе си, към разгръщане на някаква част от нас, за която дори не сме позозирали. „Исках къща на село, с перденца, като механа... Но Йоши веднага каза, че няма да понесе това. И сега, макар че и двамата сме в този дом, усещам неговата идея, неговото присъствие навсякъде, във всеки детайл. Петте години мислене сред запустелия двор не бяха изгубено време. Някак всичко придоби смисъл - когато решихме откъде ще идва светлината, какви отвори ще направим, всичко стана много логично, в хармония. Много пъти когато съм в къщата, съм си мислила - тясно е, малко е, но е достатъчно. Промени се концепцията ми за големината на пространството. Преосмислих това кое е важно.“ За Надя Дълбок дол е домът, който дава ново измерение на живота - място, където разговорите са различни, общуването е различно,

чувството е различно. За повечето хора процесът би трябвало отдавна да е приключил - имаш къща на село, ремонтираш я, обзавеждаш я и започваш „да си почиваш“. Но Дълбок дол за тях е наистина дълбоко спускане в едно приключение, развиващо се като спирала - първо разкриват каменните плочи на двора под пластове почва и треви, после пропускат светлината в къщата и ѝ дават очи към двора и плевнята, събарят пръстените стени и отново ги измазват със същата пръст, намират писмото от майсторите - може би не точно в този ред, но тази археология на физическото пространство е преди всичко изграждане на истинската връзка със себе си. „В архитектурата най-важен е човешкият живот; без него няма архитектура“, вмята Йоши в разговора. Говори още за оста изток - запад, по която ориентира отделните пространства - къща - двор - плевня - градина, за цветната леха, която прави в двора, за да оформи квадрат, за начина, по който светлината на залязващото слънце прониква къщата и се отразява в големия прозорец на плевнята отсреща. „Това може да се види само отгоре, от небето, казва. - Аз го знам, но не се вижда. Това е моята интерпретация на квадрата на Малевич.“ Само Малевич ми липсваше в този разказ, мисля си, само руският авангард не беше намесен досега в тази къща. Но имайки предвид, че Йоши Ямазаки специализира в Москва руски авангард и постсоциалистическа архитектура след края на ерата СССР, не се изненадвам. Къщата няма как да не изрази и това. В крайна сметка дори за психоаналитика Карл Юнг нещата са отишли доста по-далече, отколкото е очаквал, когато започва да строи сам The Tower в Болинген. В „Спомени, сънища, реалност“ той пише: „... словото и хартията не ми изглеждаха нещо достатъчно реално - още нещо липсваше. Чувствах необходимост да претворя по някакъв начин мислите и знанията си в камък - т.е. да направя изповед в камък. Така бе положено началото на „Кулата“, къщата, която построих за себе си в Болинген. Възможно е това да изглежда една абсурдна идея, но го направих и то ми донесе не само удовлетворение, но и изява на моята същност“. Юнг започва да строи Кулата през 1923 г. и продължава до края на живота си (1961 г.). Той прекарва месеци всяка година, живеейки колкото е възможно по-просто там, без електричество и течаща вода. Може би отивам твърде далече в аналогите, но съществуването на къщата в Дълбок дол, нейните пластове, продължаващата история на изграждането ѝ ме карат да мисля, че тя е образът на пътя към себе си. „Това е много красиво“, казва Надя. Последва дълбоко мълчание.